

SPIS TREŚCI

OBJAŚNIENIA SKRÓTÓW	16
PRZEDMOWA	17
WSTĘP	18

CZĘŚĆ I ROZWÓJ HANDLU I POLITYKI HANDLOWEJ

ROZDZIAŁ I

TECHNIKA I KOSZTY TRANSPORTU	21
1. Technika transportu lądowego	21
2. Technika transportu wodnego	22
3. Koszt transportu lądowego	23
4. Koszt transportu wodnego	23
5. Możliwości handlowe na tle warunków transportowych	24

ROZDZIAŁ II

PRZEDMIOTY HANDLU I JEGO ROZMIARY	25
I. OCENA MATERIAŁU ŹRÓDŁOWEGO	25
1. Księgi celne jako źródło statystyki handlu	25
2. Księgi cła nowego	25
3. Księgi cła starego	26
4. Ogólna ocena materiału ksiąg celnych	27
II. ZBOŻE	28
1. Rozmiary wywozu zboża z Gdańska	28
2. Wywóz zboża przez inne porty bałtyckie	30

3. Wywóz lądowy na zachód	32
4. Wywóz różnych rodzajów zboża przez Gdańsk	33
5. Udział różnych części Polski w wywozie zboża	34
6. Europejski handel zbożem w XVI wieku	36
7. Udział Gdańska i różnych państw w wywozie zboża przez Bałtyk. .	37
III. TOWAR LEŚNY	39
1. Znaczenie wywozu towarów leśnych z Polski	39
2. Popiół	39
3. Smoła i pak	40
4. Wywóz drzewa	41
IV. RÓŻNE PŁODY ROŚLINNE GOSPODARSTWA WIEJSKIEGO	43
1. Chmiel	43
2. Produkty ogrodnicze	43
3. Nabiał	44
4. Owoce	44
5. Olej	44
6. Miód	44
V. ZWIERZĘTA ŻYWE	45
1. Woły	45
2. Konie	49
3. Wieprze	50
4. Barany, owce i kozły	51
5. Inne zwierzęta żywe	51
VI. RYBY, MIĘSO I TŁUSZCZE ZWIERZĘCE	52
1. Śledzie	52
2. Inne ryby morskie	54
3. Tran rybi	55
4. Ryby krajowe	55
5. Wyzina	56
6. Mięso	56

7. Słonina	56
8. Sadło	56
9. Ogólne uwagi o obrotach zwierzęcymi środkami żywności	57
VII. SKÓRY I FUTRA	57
1. Znaczenie handlu skórami	57
2. Skóry wołowe	58
3. Inne skóry wielkie	59
4. Skóry ruskie (tymcze)	60
5. Skóry mniejsze	60
6. Skóry drobne	61
7. Inne skórki drobne	62
8. Skórki drobne, bardziej cenne	62
9. Zamsze i inne skóry wyprawne	63
10. Handel gotowymi futrami	63
VIII. RÓŻNE SUROWCE I PÓŁFABRYKATY	64
1. Wosk	64
2. Czerwiec	65
3. Czerwona farba wrocławska	66
4. Łój	66
5. Pierze i puch	66
6. Wełna	67
7. Len	68
8. Konopie	68
9. Przędza i bawełna	68
10. Znaczenie wywozu surowców, zwłaszcza tekstylnych	69
IX. NAPOJE	69
1. Dane statystyczne	69
2. Piwo	69
3. Wino	71
4. Miód pitny	73
5. Gorzalka	73

X. SÓL	74
1. Znaczenie handlu solą	74
2. Przywóz soli z zagranicy	74
3. Wywóz soli za granicę	75
4. Gdzie wywozi się sól polską?	76
5. Handel wewnętrzny solą	77
XI. RÓŻNE METALE I MINERAŁY	79
1. Żelazo	79
2. Stal	81
3. Ołów i glejta	81
4. Miedź	82
5. Cyna	83
6. Alun	83
7. Kopperwasser (witriol)	84
8. Siarka	84
9. Saletra	84
10. Bursztyn	84
11. Alabaster	84
12. Ogólne uwagi o handlu metalami i minerałami	84
XII. TOWARY KOLONIALNE	85
1. Rodzaje towarów objęte tą nazwą	85
2. Rozmiary handlu artykułami kolonialnymi	85
3. Tranzyt towarów kolonialnych przez Polskę	86
4. Rola wschodu w handlu kolonialnym z Polską	87
XIII. SUKNO	87
1. Znaczenie handlu i przemysłu sukienniczego	87
2. Sukno krajowe na komorach celnych	88
3. Handel i produkcja sukien krajowych	89
4. Rodzaje importowanego sukna	91
5. Sukna drogie	92

6. Sukna średniego gatunku	93
7. Zagraniczne sukna pospolite	93
8. Tranzyt sukna przez Polskę	94
XIV. PŁÓTNO I INNE TKANINY	95
1. Płótno krajowe	95
2. Płótna zagraniczne	96
3. Barchan i ćwielich	97
4. Materiały jedwabne i półjedwabne	98
5. Czamlet i muchajer	99
XV. RÓŻNE WYROBY PRZEMYSŁOWE	99
1. Wyroby przemysłu metalowego	99
2. Wyroby przemysłu tekstylnego	100
3. Wyroby skórzanego	101
4. Wyroby ceramiczne	101
5. Mydło i świece	102
6. Szkło i wyroby szklane	102
7. Papier i wyroby z papieru	102
8. Różne produkty chemiczne	103
9. Kamienie młyńskie	104
10. Towary przemysłowe, bliżej nieoznaczone	104

ROZDZIAŁ III

STRUKTURA GOSPODARCZA POLSKI NA TLE ROZWOJU

HANDLU	107
1. Ogólna charakterystyka handlu zagranicznego	107
2. Znaczenie ruchu tranzytowego przez Polskę	108
3. Odrębność różnych części Polski	108
4. Centra handlowe	109
5. Miasta górnicze i przemysłowe	111
6. Charakter gospodarczy miast i miasteczek	112

ROZDZIAŁ IV**KUPCY KRAJOWI I CUDZOZIEMSCY; SZLACHTA W HANDLU 113**

1. Uwagi ogólne	113
2. Handel wodny	113
3. Udział kupców krajowych i cudzoziemskich w wywozie towarów przez komory lądowe	114
4. Przywóz do Polski	117
5. Kupcy cudzoziemscy w handlu wewnętrznym	118
6. Pochodzenie kupców krajowych; żywiol niemiecki	118
7. Żydzi	120
8. Inne narodowości; Szkoci	121
9. Udział szlachty w handlu	122

ROZDZIAŁ V**CENY TOWARÓW, „PRZEWROT CEN” I WARTOŚĆ WYWOZU
Z POLSKI 125**

1. Wzrost cen w Polsce w XVI wieku	125
2. Ceny zboża	126
3. Ceny ryb, mięsa i wołów	127
4. Ceny surowców	127
5. Ceny towarów kolonialnych	127
6. Ceny wyrobów przemysłowych	127
7. Drożyzna w Polsce XVI w.	128
8. Ogólne przyczyny wzrostu cen	129
9. Bilans handlowy	130
10. Wartość głównych artykułów wywozu w złotych polskich	131

ROZDZIAŁ VI**REGULOWANIE CEN PRZEZ PAŃSTWO 133**

1. Znaczenie i cele regulacji cen	133
2. Organy, regulujące ceny	133
3. Oznaczanie cen towarów zagranicznych	134

4. Ceny towarów w taksach wojewodzińskich	134
5. Postanowienie sejmowe o cenach w praktycznym wykonaniu . . .	136
ROZDZIAŁ VII	
POLITYKA PAŃSTWOWA I MIEJSKA W DZIEDZINIE HANDLU	
WEWNĘTRZNEGO	139
1. Charakter polityki handlowej w XVI wieku	139
2. Kupcy i ich organizacje	140
3. Prawa handlowe w statutach cechów rzemieślniczych	141
4. Prawa gości w miastach	143
5. Prawa miasta w okręgu wiejskim	144
6. Targi i jarmarki	145
7. Prawo składu i przymus drogowy	147
8. Serwitoriat królewski	150
9. Monopole	150
10. Uwagi ogólne	152
ROZDZIAŁ VIII	
SYSTEM CELNY A ROZWÓJ HANDLU	153
1. Znaczenie cel dla życia gospodarczego	153
2. Rodzaje cel	153
3. Obciążenie cłem nowym	154
4. Obciążenie cłem starym	154
5. Cła wodne	156
6. Myta	156
7. Dowolne opłaty celne i nadużycia	157
8. Porównanie z zagranicą	158
9. Dążenia do unifikacji systemu celnego	159
10. Wnioski ogólne	160

ROZDZIAŁ IX

ZAGRANICZNA POLITYKA HANDLOWA

I POLITYKA MORSKA 161

1. Zakazy przywozu i wywozu; dążenia protekcyjnistyczne 161
2. Traktaty handlowe 162
3. Wojny handlowe 163
4. Ograniczenia handlu zagranicznego kupców polskich 165
5. Polityka handlowa Polski a porty bałtyckie 168
6. Główne niedomagania polskiej zagranicznej polityki handlowej . . 172

ROZDZIAŁ X

UWAGI OGÓLNE 173

1. Sprawy gospodarcze w życiu publicznym Polski w XVI wieku . . . 173
2. Horyzont polityczno-gospodarczy warstwy szlacheckiej 173
3. Zasada szlacheckiej wolności handlowej a interesy handlu 177
4. Struktura społeczno-gospodarcza Polski a losy warstwy kupieckiej 177
5. Zakończenie 179

CZĘŚĆ II

OBRÓT TOWARÓW

NA KOMORACH CELNYCH

UWAGI O UKŁADZIE TABLIC 181

ROZDZIAŁ I

KOMORY WODNE 183

I. KOMORA SUNDZKA 183

Tabl. 1. Statki, które wypłynęły z różnych portów bałtyckich
i przeszły przez Sund 183

Tabl. 2. Ilość i pochodzenie statków, które przepłynęły
przez Sund w latach 1497-1657 184

Tabl. 3. Wywóz towarów przez Sund 185

II. KOMORA WŁOCŁAWSKA	192
Objaśnienie tablic	192
Tabl. 4. Wywóz zboża przez komorę włocławską według terytoriów, z których je wywieziono.	193
Tabl. 5. Śledzie, przywiezione przez komorę włocławską	195
Tabl. 6. Sumaryczne cyfry obrotów na komorze włocławskiej	196
Tabl. 7. Wywóz i przywóz przez komorę wrocławską w roku 1575	197
III. KOMORA WODNA NOGAT (NA BIAŁEJ GÓRZE)	201
Tabl. 8. Towary, pławione na dół w r. 1579	201
Tabl. 9. Towary, pławione do góry w r. 1579	208
Tabl. 10. Towary, pławione na dół w r. 1588	214
Tabl. 11. Towary, pławione do góry w r. 1588	220
Tabl. 12. Ilość i rodzaj statków na komorze Nogat	222
ROZDZIAŁ II	
KOMORY WIELKOPOLSKIE	224
Tabl. 13. Wywóz towarów za granicę, obciążonych cłem nowym przez komorę poznańską	224
Tabl. 14. Zestawienie szczegółowe eksportu wołów przez komorę poznańską w latach 1507 i 1508	226
Tabl. 15. Zestawienie szczegółowe wywozu towarów, obciążonych cłem nowym, przez komorę poznańską	227
Tabl. 16. Obrót towarów, obciążonych cłem starym, na komorze poznańskiej	234
Tabl. 17. Zestawienie szczegółowe obrotu towarów, obciążonych cłem starym, na komorze poznańskiej w roku 1519/20	240
Tabl. 18. Konie z towarami, obciążonymi cłem starym, na komorze poznańskiej	250
Tabl. 19. Zestawienie szczegółowe obrotu „towarem ważonym” i suknem na komorze poznańskiej i kilku mniejszych wielkopolskich w r. 1553/54	251
Tabl. 20. Obrót towarów na komorze poznańskiej w r. 1547/48	258

Tabl. 21. Obrót towarów w powiecie poznańskim w r. 1566/67 wedle poborów czwartego grosza	281
Tabl. 22. Obrót towarów na komorze poznańskiej w r. 1585	284
Tabl. 23. Wywóz towarów, obciążonych, cłem nowym, przez komory prowincjonalnewielkopolskie	307
Tabl. 24. Obrót towarów, nieobciążonych cłem nowym, na komorach prowincjonalnych wielkopolskich w r. 1547/48.	309
Tabl. 25. Obrót towarów na komorach Oborniki, Śrem, Konin i Kleczów w r. 1547/48	310
Tabl. 26. Wywóz towarów, obciążonych cłem nowym, przez komory Kalisz, Sulimierzyce i Jutroszyn w r. 1537	311
Tabl. 27. Obrót towarów na komorach prowincjonalnych wielkopolskich w latach 1582, 1585 i 1586	312
Tabl. 28. Obroty na komorze kaliskiej w r. 1547/48	319
Tabl. 29. Obroty na komorze kaliskiej w r. 1580/81	324
ROZDZIAŁ III	
KOMORY OSTRZESZÓW, WIELUŃ I BOLESŁAWIEC	331
Tabl. 30. Towary wywiezione przez komorę ostrzeszowską, obciążone cłem nowym	331
Tabl. 31. Zestawienie szczegółowe obrotu towarami, obciążonymi cłem starym, na komorze ostrzeszowskiej w roku 1547/48	335
Tabl. 32. Obrót towarów na komorze ostrzeszowskiej w roku 1581	338
Tabl. 33. Towary, wywiezione przez komorę wieluńską, obciążone cłem nowym	348
Tabl. 34. Obrót towarów na komorze wieluńskiej w r. 1581	353
Tabl. 35. Towary wywiezione przez komorę bolesławiecką, obciążone cłem nowym	357
Tabl. 36. Obrót towarów na komorze bolesławieckiej w roku 1547/48	358
Tabl. 37. Obrót towarów na komorze bolesławieckiej w r. 1585	360

ROZDZIAŁ IV

KOMORY MAŁOPOLSKIE 365

Tabl. 38. Towary wywiezione, obciążone cłem nowym, na komorze
krakowskiej 365

Tabl. 39. Zestawienie szczegółowe towarów, wywiezionych
przez komorę krakowską, obciążonych cłem nowym, w latach
1509/10, 1533/34 i 1549/50 366

Tabl. 40. Towary, obciążone cłem starym na komorze krakowskiej
w r. 1519 370

Tabl. 41. Obrót towarów, obciążonych cłem starym na komorze
krakowskiej w r. 1538/39 376

Tabl. 42. Obrót towarów na komorze krakowskiej w r. 1584. 389

Tabl. 43. Wywóz towarów, obciążonych cłem nowym, przez komory
prowincjonalne Małopolski 414

Tabl. 44. Zestawienie szczegółowe wywozu towarów, obciążonych
cłem nowym, przez komorę krzepicką w latach 1509/10, 1533/34
i 1549/50 416

Tabl. 45. Obrót towarów, obciążonych cłem starym, na komorach
prowincjonalnych małopolskich w r. 1551/52 418

Tabl. 46. Obrót towarów na komorach prowincjonalnych
małopolskich w latach 1583-1586 421

ROZDZIAŁ V

INNE KOMORY CELNE 427

Tabl. 47. Woły z Polski na jarmarkach śląskich 427

Tabl. 48. Obrót śledziami na komorach w Dybowie
w I, II i IV kw. r. 1585 429

Tabl. 49. Obrót towarów na komorze w Kamieńcu
Podolskim w r. 1551/52 430

Tabl. 50. Obrót towarów na komorze sandomierskiej w r. 1552 432

Tabl. 51. Obrót towarów na komorze lubelskiej w r. 1530/31 436

Tabl. 52. Obrót towarów na komorze drohobyckiej w r. 1549/50 . . 452

Tabl. 53. Wywóz soli z żupy w Dolinie w r. 1547/48 455

Tabl. 54. Obroty towarów na komorze w Gródku pod Lwowem 456

Tabl. 55. Obrót towarów na komorze lwowskiej w r. 1578/79 i 1580 . 458

Tabl. 56. Obrót towarów w Haliczu, idących z Wołoch i do Wołoch w r. 1536	464
Tabl. 57. Obrót towarów na komorze dorpackiej w r. 1589/90 . . .	466
Tabl. 58. Towary wywiezione przez kupców moskiewskich do Rygi przez komorę w Nowogródku w r. 1589/90	475

CZĘŚĆ III

INNE MATERIAŁY STATYSTYCZNE

ROZDZIAŁ I

TABLICE CEN	477
A. CENY TOWARÓW	477
I. ZBOŻE	477
II. NABIAŁ, MIÓD I OLEJ	488
III. TOWAR LEŚNY	489
IV. RYBY, MIĘSO I TŁUSZCZE ZWIERZĘCE	491
V. ZWIERZĘTA ŻYWE	494
VI. SKÓRY I FUTRA	498
VII. SUROWCE I PÓŁFABRYKATY TEKSTYLNE I INNE	501
VIII. NAPOJE	504
IX. METALE I MINERAŁY	508
X. TOWARY KOLONIALNE	513
XI. TKANINY	515
XII. RÓŻNE WYROBY PRZEMYSŁOWE	529
XIII. RÓŻNE	531
B. KOSZT TRANSPORTU TOWARÓW	533
C. KURSY PIENIĘDZY W GROSZACH POLSKICH	534

ROZDZIAŁ II**OBROTY ŻUP I KOMÓR SOLNYCH 536**

Tabl. 1. Obrót solą w żupach wielickich 536

Tabl. 2. Obrót solą w żupach bocheńskich 537

Tabl. 3. Sprzedaż bałwanów soli w żupach bocheńskich według
miejscowości w r. 1511/12 537

Tabl. 4. Sprzedaż soli na komorze w Bydgoszczy w r. 1530 538

Tabl. 5. Sprzedaż soli w żupie solskiej w r. 1552 539

ROZDZIAŁ III**RUDY ŻELAZNE (KUŹNICE) 540****ROZDZIAŁ IV****MATERIAŁY METROLOGICZNE 552**

I. MIARY DŁUGOŚCI 552

II. MIARY POJEMNOŚCI 554

III. MIARY CIĘŻARU 557

IV. INNE MIARY 558